

Модул Д: Превантивна и интегративна практика
Част Д3: Емоционална грамотност в училищата
Алън Грукок
Обединено Кралство

Цели на част Д3

- Да се разбере какво означава емоционалната грамотност и как нейното развиване може да промотира ненасилие и намаляване на насилието.
- Да се разбере защо трябва да се отдели време от учебната програма за преподаване на емоционална грамотност.
- Да се познават уменията, приложими при даване възможност за развиване на емоционална грамотност.
- Да се осъзнаят видовете материали, които съществуват, за да подкрепят работата на участниците в предоставяне възможности на младите хора да развият своята емоционална грамотност.
- Да се установи организирането на какъв вид работа на участниците е благоприятно за развиването на емоционална грамотност у младите хора.

Умения, които ще се развиват чрез част Д3

Знания и разбиране относно:

- емоционалната грамотност и как нейното развиване може да промотира ненасилие.
- функционирането на училищните системи във връзка с емоционалната грамотност.
- обхвата от наличните за младите хора възможности да развият способността да разпознават, разбират и изразяват уместно емоциите си.

Личните качества и атрибути включват:

- способността да се координират редица интервенции за промотиране на емоционалната грамотност в подкрепа на младите хора в промотиране на ненасилието
- способността да се моделира емоционалната грамотност във всички взаимодействия

Литература за предварително четене

- Cowie, H., Boardman, C., Dawkins, J., & Jennifer, D. (2004). *Emotional health and well-being: A practical guide for schools*. London: Sage Publications. Глави от 1.3 до 1.6, 2.1 & 2.7.
- Antidote. (2003). *The emotional literacy handbook. Promoting whole-school strategies*. London: David Fulton in association with Antidote. Глава 1.
- Weare, K. (2004). *Developing the emotionally literate school*. London: Paul Chapman Publishing. Глави 1 & 2.

Обобщение на съвременното мислене и знание относно емоционалната грамотност в училищата

Много учени и педагози из цяла Европа отхвърлят мнението, че научните достижения са единствената цел, към която децата и младите хора трябва да се стремят, ако искат да бъдат добре образовани и успешни. Вместо това все по-нарастващо признание добива фактът, че преподаването на емоционална грамотност е толкова важно за развитието на учениците, колкото и учебната програма. Нарастването на разочарованието от училището (както у ученици така и у учители), нарастването на междуличностното насилие, намаляване на възрастта, при която се отбелязва насилие и стагнацията в прогреса на научния напредък, измерени при училищни и външни анкети, се цитират като доказателства за това. Така в Обединеното Кралство Департаментът по здравеопазване (ДЗ) (DoH, 2004) публикува материала *Промотиране на емоционално здраве и благополучие посредством Стандарта на националното училище по здравеопазване*, което подсили необходимостта да се обмисли развиването на неучебни аспекти от училищния живот. В същото време, Департаментът за образование и умения (ДОУ) (DfES, 2004) издаде доклада *Всяко дете е важно: Промяна за децата в училище*, който посочва пет ключови сфери за всички деца: да бъдат здрави; да живеят на безопасно място; да се радват и постигат; да дават положителен принос и да постигат икономическо благополучие. Всичките пет сфери изискват здрави емоционални основи.

Водещите изследвания на понятието емоционална интелигентност имат началото си от Саловей и Майер в края на 1980-те години (Salovey & Mayer, 1990). С фокусирането си върху модел с четири разклонения, тяхната дефиниция за емоционална интелигентност включва понятието за растеж, а също така и за разбиране. Те предлагат емоционалната интелигентност да включи способността „да се възприемат емоции, да се достигнат и генерират емоции, за да се улесни мисълта, да се разбират емоциите и емоционалното познание и да се регулират емоциите рефлексивно, за да се промотира емоционален и интелектуален растеж” (Salovey & Mayer, 1997, стр.5). В книгата си *Емоционална интелигентност: Защо може да е по-важна от коефициента на интелигентност*, Гоулмън (Goleman, 1996) популяризира понятието за емоционална интелигентност и въвежда мисълта, че тя трябва да се счита за най-силният индикатор на човешкия успех. Той използва силни аргументи да демонстрира, че личният успех, научните достижения и дори по-доброто здраве са постижими чрез развиване на емоционалната и интелектуалната способност. Ако се приемат идеите на Саловей, Майерс и Гоулмън, а също и признанията, имплицирани в документацията на ДЗ и ДОУ, какво могат да направят училищата в подкрепа на развиването на емоционалната интелигентност?

Първата стъпка към постигане на емоционална интелигентност и свързания с нея растеж е развиването на емоционална грамотност. Уиър (Weare, 2004, стр. 2) предлага за определение на емоционалната грамотност „способността да разбираме себе си и другите и по-специално компетентно да осъзнаваме, разбираме и ползваме информацията за нашите емоционални състояния и емоционалните състояния на другите. То включва способността да разбираме, изразяваме и владеем собствените емоции и да откликваме на емоциите на

другите по начин, полезен за нас самите и за другите.” Уиър разглежда някои от ключовите ползи от работата върху емоционалната грамотност както в училище, така и извън него. Програмите, които обучават в социална и емоционална грамотност водят до следните ползи: подобряване на академичните стандарти; подобряване на поведението, водещо до по-голямо ангажиране; ползи на работното място в смисъл на придобивки за училищния персонал; подобряване на психическото здраве и ползи за обществото и по-широката общественост в смисъл изграждане на по-социално мислещи граждани.

Кауи, Бордмън, Докинс и Дженифър (Cowie, Boardman, Dawkins and Jennifer, 2004) предлагат редица доводи защо училищата трябва да се занимаят с емоционалното благополучие на учениците. (Всеки довод по-долу е свързан с това как една програма по емоционална грамотност може да подобри нещата).

Степените на психологически проблеми са нараснали и са често срещани

Ако младите хора не са емоционално грамотни, по-малко вероятно е те да разбират как се чувстват, няма да имат речника да изразят чувствата си пред другите, които биха помогнали или разрешили проблема.

Асоциираните отрицателни етикети могат да направят справянето с емоционалния проблем по-трудно

Разбирането на себе си и промените у човека и способността да се комуникира е неразделна част от всяка добра програма по емоционална грамотност.

Стресовите фактори в образованието са с нарастващо значение, който особено влияе на момичетата от средната класа

Техниките на самоуспокояване и разрешаване на проблеми са съществени компоненти на една добра програма по емоционална грамотност.

Взаимоотношенията между връстници са важни индикатори за личностното психологическо здраве и предсказват бъдещото им функциониране

Социалната комуникация е в сърцевината на взаимоотношенията между връстници и е фундаментална за една добра програма по емоционална грамотност.

Младите хора казват, че биха се обърнали към учител за помощ

Един от докладваните ефекти от въвеждането на социално-емоционална учебна програма е, че преподавателите са склонни да бъдат по-съпричастни, даващи по-малко преценки и следователно по-достъпни.

Ролята на учителя е многостранна и променяща се

В допълнение към преподаването на чисто научни предмети, нарастващото знание и променящото се законодателство са довели до това, от учителите да се изисква да преподават емоционална грамотност. Докато ползите бяха изтъкнати по-горе, отрицателните последици от преподаването на емоционална грамотност включват ограничение във времето и липса на знания

по учебния предмет. Следователно, всякакви социални/емоционални материали за обучение, необходими на преподавателите в тази нова сфера трябва да са лесни за употреба, да могат да бъдат развивани, ефективни и ефикасни.

Академичният успех ще бъде по-голям, ако училищата промотират емоционално здраве и благополучие на техните ученици

В допълнение към промените в училищния етос, които ще помогнат на училищата да промотират емоционално здраве и благополучие, една преподадена програма може да спомогне активно да се развият уменията, необходими на младите хора да бъдат самите те по-активни в техните групи от връстници и в училището.

За училищата, които се посветят на развиване на емоционални умения у техните младежи, Шарп (Sharpe, 2001) предполага, че следните резултати ще бъдат постигнати:

- Деца, които разпознават и разбират чувствата си и стават по-изкусни в уместното им изразяване и овладяване
- Деца и учители, които не са прекомерно стресирани, ще са способни да се справят с изискванията по-ефективно
- Деца, станали по-добри слушатели, и които с по-голяма вероятност ще видят гледната точка на другите
- Деца с по-голям обсег на внимание
- Деца, които имат по-голяма смелост при изграждане и поддържане на взаимоотношения
- Деца, които са усвоили методи, решаващи проблемите, което води до по-качествени междуличностни умения като възрастни
- Деца, научили се да овладяват конфликти и следователно вероятността да бъдат замесени в престъпления, особено такива, свързани с насилие, е по-малка
- Деца усвоили умения, които повишават качеството на бъдещите им родителски умения

Развитието на емоционална и социална компетентност и благополучие не само че намалява проблеми, свързани с психическото здраве като депресия, подтиснатост, склонност към самоубийства, храносмилателни разстройства и стрес, а също и подпомага преподаването и увеличава броя и качеството на учебните прояви (Weare, 2004). В Обединеното Кралство ДОУ е признал важноста от преподавана учебна програма, създадена да развие емоционалните способности на младите хора и наскоро е разработил своя собствена Програма за социалните и емоционалните аспекти на учене (ПСЕАУ). Съществуват също много добре поставени програми, които се използват, включително „Мис Дороти“, „ПЪТЕКИ“ и „Втора Стъпка“: *Учебна Програма за Предотвратяване на Насилието* (за повече подробности вижте раздела, посветен на интервенциите на емоционална грамотност в края на тази част). Тази част възнамерява да даде отговор на въпроса защо е важна емоционалната грамотност и да даде някои предложения как училищата могат да подкрепят развиването на емоционална интелигентност.

Отговорности на фасилитаторите на тази част

Вашите задачи за тази част са да:

- изпратите до всички участници информацията относно кога и къде ще се проведе сесията и подробности за предварителна подготовка по темата
- се запознаете с текста на частта и бележките на фасилитатора
- планирате сесията така, че да се съобразите с нуждите на участниците
- осигурете копирането или подготовката на всички необходими материали или помощни средства
- ръководите сесията и всички упражнения

Важно: В изложението на този материал училище означава всяко учреждение, в което младите хора се обучават; млади хора се отнася до деца на всякаква възраст от всякакво училище и преподавател означава всеки, който работи в училище. В качеството си на фасилитатор, вие трябва да изберете най-подходящите за групата думи.

Последователност на упражненията за част Д3

Тази част представлява еднодневно обучение от пет часа плюс междучасията.

Първо упражнение: Представете съседа си (15 минути)

Цел

- Да се даде възможност на участниците да комуникират и да демонстрират стойностите на емоционална компетентност

Материали

Писалки и хартия

Начин на действие

Накарайте групата да се раздели по двойки, като им кажете, че могат да изберат да седнат или застанат с партньора си където пожелаят в стаята. Кажете им да съберат информация за три неща, свързани с партньора, които по-късно ще използват, за да се представят един друг пред групата. Информацията може да бъде фактическа, забавна или необичайна, но не бива да е много лична или неудобна. Кажете им, че могат да ползват хартия и писалка за отговорите. Кажете им, че всеки има две минути, за да говори. След четири минути помолете участниците да се съберат в голямата група. Помолете един желаещ да направи първото представяне и после помолете всеки по ред да представи партньора си.

Анализ на резултата от упражнението

Попитайте групата как са се почувствали при упражнението и изтъкнете, че тяхното ниво на емоционална грамотност им е позволило да говорят с другите, да ги слушат, да изискват информация и да я запишат по почтителен начин. Изтъкнете как са могли да я предадат на другите. Поговорете за това как на някои хора им е по-комфортно да говорят по двойки, отколкото пред голяма група и как това разкрива различни нива на уменията опит/увереност.

Второ упражнение: Преброяване на буквата „т“ (20 минути)

Цел

- Да се напомни на участниците какво е да ти липсват умения в една социална среда и как преминаването през фазите на учене може да бъде неприятно.

Материали

Помощно средство 1 *Преброяване на буквата „т“* (копирано във възможно най-различни цветове, с всеки параграф нарязан на еднакви части)

Помощно средство 2 *Стадии на компетентност в развитие на уменията*

Начин на действие

Предложете на всички помощно средство 1 *Преброяване на буквата „т“* с лицето отдолу и ги накарайте да изберат по едно копие без да го гледат. В никакъв случай не трябва да си показват листчето на друг. Кажете на участниците, че когато кажете „Старт“ те ще имат 30 секунди да преброят буквата „т“ на листчето. Сега можете да повторите инструкцията, но не отговаряйте на никакви въпроси. Кажете „Старт“ и след 30 секунди им кажете да прекратят броенето. Помолете хората, които са преброили 5 или по-малко букви „т“ на листчето да отидат в един ъгъл на стаята, ако имат 6 – в друг ъгъл, 7 – в трети и 8 – в последния ъгъл (твърде възможно е да има четири групи). Напомнете да не показват на кой какво имат на листчетата си. Кажете на групите, че имат 30 секунди да преброят “т”-тата отново. След 30 секунди дайте на участниците възможността да сменят ъглите си или да останат там, където са.(Напомнете, че ъглите представляват 5 или по-малко, 6 , 7 или 8 букви “т”). Дайте няколко секунди да сменят ъглите. Никой да не показва листчето си. Кажете на участниците, че имат още 30 секунди да преброят “т”-тата отново, този път отзад напред. След 30 секунди дайте на участниците възможността да сменят ъглите си или да останат там, където са. Напомнете, че ъглите представляват 5 или по-малко, 6 , 7 или 8 букви “т” (както в началото не отговаряйте на никакви въпроси). Дайте няколко секунди да сменят групите. Помолете някой от групата хора, преброили 5 или по-малко “т”-та да прочете параграфа на глас. След това, помолете някой от групата, преброила 8 “т”-та да прочетат техния параграф. Дори когато изтъкнете, че всички параграфи са еднакви и че “т”-тата са 7, е възможно да има хора , които не виждат 7. В този момент помолете участниците от групата, преброила 7 “т”-та да покажат на другите къде с. Помолете участниците да седнат.

Анализ на резултата

Кажете на голямата група, че това упражнение е за стремежа към успех, без да е необходимо наличието на умения то да се направи. Попитайте хората какво са си помислили за другите групи. Смятали ли са, че техните листчета имат различна информация? Мислят ли, че са сбъркали при броенето на “т”-тата. Попитайте участниците как са се почувствали, когато са прочели листчето си за втори път и са разбрали, че са сбъркали. Попитайте хората как са се почувствали, ако са преброили повече “т”-та, когато им е било дадено указанието да броят отзад напред. Попитайте хората как са се почувствали , когато са преброили 7- те “т” от първия път. Попитайте хората как са се

почувствали, ако въобще не са преброили 7. По време на упражнението участниците ще изпитат редица емоции. Тези, които са били прави първия път (следователно са имали уменията) могат да се почувстват щастливи, удовлетворени или дори самодоволни. Тези, които са се поправили вторият път могат да почувстват облекчение и въодушевление. Тези, които не са преброили 7 докато не им бе показано как, могат да почувстват разочарование и липса на вяра.

Раздайте помощно средство 2 *Стадии на компетентност в развитие на уменията* да покаже на хората защо може да се почувстват така, както са се почувствали по отношение развиване на уменията по време на упражнението. Използвайте същия лист да обсъдите как младите хора вероятно се чувстват, когато нямат емоционалните умения да се справят със ситуации, включващи емпатия или насилие.

Трето упражнение: Каква е цената на емоционалната неграмотност? (25 минути)

Цел

- Да се изследва как емоционалната грамотност може да оформи бъдещите реализации на младите хора.

Материали

Флипчарт и писалки

Помощно средство 3 *Поведения*

Начин на действие

Пригответе 2 страници от флипчарта, едната оглавена „Включване“, а другата „Изключване“. Обяснете, че заглавията се отнасят до всякакви видове включване и изключване от социално през емоционално до академично. Помолете участниците да предложат няколко възможни реализации на млади хора за всяка от двете категории и ги напишете на флипчарта. По-долу са някои предложения за начало на списъците:

Включване	Изключване
Много приятели	Малко приятели
Здрави	Лошо физическо здраве
Добри взаимоотношения	Лоши взаимоотношения
Добро психическо здраве	Лошо психическо здраве
Академичен успех	Малко квалификации
Пари	Бедност
Удовлетворяваща работа	Множество зле платени работни места
Добро емоционално развитие и благополучие	Наркотици
Квалификации	Престъпност
Щастие	Нежелана ранна бременност
Високо самочувствие	Ниско самочувствие
Отговорност	Разправии с полицията
Добри връзки в обществото	Постоянно местене (липса на здрави

	корени)
Успех	Ниско заплащане

Раздайте помощно средство 3 *Поведения*. Кажете на участниците, че имат 5 минути да погледнат самостоятелно списъка с поведения и да ги обозначат. След 5 минути помолете участниците да помислят за един конкретен млад човек, с когото те работят, който демонстрира много поведения „А”, и друг, който демонстрира много поведения „Б”. Попитайте участниците към коя страница от флипчарта принадлежат младите хора, за които те си мислят по отношение на неговото/нейното ниво на емоционална грамотност.

Анализ

Помолете участниците да обмислят възможните бъдещи реализации на младите хора, с които те работят по отношение на упражнението „Включване” или „Изключване”. Кажете им че това, което остава от частта ще предложи някои идеи как те биха могли да различават младите хора, като им дават възможността да придобиват умения за развиване на емоционалната им грамотност. Раздайте помощно средство 4 *Разпознаване на младия човек, който е емоционално грамотен*.

Четвърто упражнение: Преподавателско моделиране: Зачитане на другите (25 мин.)

Цел

- Да се даде възможност на участниците да отчетат как възрастните в едно училище могат да въздействат положително или отрицателно на способността на младите хора в сферата на емоционалната грамотност

Материали

Помощно средство 5 *Преподавателско моделиране: Зачитане на другите*

Начин на действие

Помолете участниците да се разделят по двойки и назовете всеки един с „А” или „Б”. Раздайте Помощно средство 5 *Преподавателско моделиране: Зачитане на другите*. Помолете участниците да сложат столовете си с лице един към друг на две крачки разстояние. Помолете участниците да застанат с лице един към друг пред столовете достатъчно близко, че да си докосват лактите. Помолете участниците да си свалят ръцете, но да останат на местата си.

Анализ

Фасилитаторът трябва да изтъкне как промените в социалното разстояние и употребата на езика и безсловесната комуникация могат да въздействат на общуването. В голямата група помолете участниците да погледнат към отрицателните чувства, които са изпитали, когато „А” е посочвал към „Б” или когато „Б” е поглеждал отвисоко към „А”. Ако децата или колегите изпитват тези чувства, какъв би бил ефектът върху преподаването, ученето и духа? Помолете участниците да погледнат към положителните чувства, установени, когато и двамата са били на местата си. Какво би могло да бъде заключението за преподаването, ученето и владееене на поведението? Използвайте следните

въпроси да провокират по-нататъшна дискусия: Колко е важно моделирането на възрастните? Важно ли е за участниците и техните колеги да отчитат всички свои действия през цялото време? Ако не се даде приоритет на моделирането на възрастните, какви са изводите за преподаването и ученето? Има ли някакви правила, които младите хора трябва да спазват в техните учреждения, от които възрастните не се нуждаят (с изключение на правилата за здравеопазване и безопасност)?

Пето упражнение: Представява ли вашето училище място, където емоционалната грамотност може да процъфти? (25 мин.)

Цел

- Да се помисли дали всяко учреждение, в което работят участниците е място, където емоционалната грамотност вероятно ще се развие

Материали

Помощно средство 6 *Преглед на емоционално грамотни подходи спрямо поведението в училище*

Писалки

Начин на действие

Раздайте Помощно средство 6 *Преглед на емоционално грамотни подходи спрямо поведението в училище*. Обяснете, че всеки участник има 20 мин. да попълни таблицата с прегледа. Помолете участниците да посочат полето с описанието, за което те вярват, че тяхното училище удовлетворява. Ако участниците чувстват, че тяхното училище е постигнало повече от описаното в полето, но все още не е достигнало описанието в следващото поле, тогава те могат да отбележат колоните „Доближава се до” (2 или 4). Например:

	1	2	3	4	5
Ж	Има училищни правила		Правилата са на стената във фойето, в някои класни стаи и на игралната площадка		Права и задължения, дадени в списък и видни в почти всяка стая в училището

Ако един участник знае, че съществуват училищни правила, но не може да си спомни къде са изложени, той трябва да отбележи колона 1.

Ако един участник знае, че правилата са изложени във фойето и в класните стаи, но не на игралната площадка, той трябва да отбележи колона 2

Ако един участник вярва, че правилата са изложени на стената във фойето, в някои класни стаи и на игралната площадка, той трябва да отбележи колона 3

Ако един участник знае, че правилата са изложени из цялото училище включително класните стаи, игралната площадка и коридорите, той трябва да отбележи колона 4

Ако едно училище е преминало по-скоро на отговорности, отколкото на правила и те са изложени навсякъде, участниците трябва да отбележат колона 5.

По време на упражнението, водещите процеса трябва да предложат обяснения на думите/понятията на всеки по-отделно. Докато участниците попълват таблицата с прегледа, водещият трябва да начертае на флипчарта таблица (вижте по-долу) за попълване по време на анализа.

Анализ на резултата

Един от най-важните елементи при култивиране на емоционалната грамотност от страна на учащия е сигурността. Най-добрият начин за преподавателите да предложат сигурност е чрез последователност. Фасилитаторите трябва да се заемат с произволен преглед на отговорите на участниците на упражнението. Изберете букви от лявата колона, които ви интересуват и използвайте метода на преброяване да оцените последователността. Например:

	1	2	3	4	5
A					
D					
G					
J					
N					
Q					
S					

Изследвайте с участниците изводите от резултатите от преброяването. Предложете на участниците да вземат прегледа-таблица със себе си и да изработят план за действие, който да се отнесе до всякаква последователност или да го използват с други колеги.

Шесто упражнение: Нови умения и знания (35 минути)

Цел

- Да се издигне профила на програмите, които могат да помогнат на училищата да преподават уменията, необходими за младите хора да разширят своя обхват от емоционално грамотни отговори.

Материали

Урок от програмата *Втора Стъпка* (вижте отделен pdf файл)

Помощно средство 8 *Типичен училищен плакат*

Флипчарт и писалки

Начин на действие

Разделете участниците на групи от по 3 или 4 (за препоръчване хора, с които те още не са работили) и ги помолете да преместят столовете си по малки групи из стаята (за да не си пречат едни на други по време на упражнението).

Помолете участниците по желание да играят ролята на учителя и дайте на всеки учител *Урок от програмата Втора Стъпка*. Помолете останалите участници да играят ролята на добре възпитани, държащи се според възрастта си заинтересувани ученици. Дайте на участниците, играещи учители 10 минути да прочетат раздадените им листове. Те няма да имат време да изнесат целия урок, но ще знаят съдържанието му. Докато те четат урочния материал, накарайте другите участници посредством мозъчна атака с помощта на флипчарт и писалки да измислят причини защо плакатът (*Помощно средство 8 Типичен училищен плакат*) може да не е полезен за всички млади хора от тяхното учреждение. Когато изтекат десетте минути фасилитаторът трябва да помоли „учителите“ да започнат урока си и да даде 10-15 минути за преподаването му.

Анализ на упражнението по преподаване

Фасилитаторът трябва да каже на участниците, че са имали възможността да изнесат или чуят част от урок по социално емоционално обучение (СЕО).

Попитайте „учителите“ един по един:

- *Какво беше нещото, което ви хареса по време на преподаването?*
- *Имаше ли някакви проблеми?*

Попитайте „учениците“

- *Какво бе усещането да ви преподават урок по СЕО?*
- *Как виждате младите хора, с които работите, да откликват на този подход?*

След като сте установили колко е важно да се дава възможност на младите хора да развиват нивото на емоционалната си грамотност, как според вас програми като тази отговарят на тази нужда?

Анализ на упражнението с плаката

Попитайте „учениците“ има ли причини, поради които този плакат може да не е полезен за всички млади хора. Възможните причини могат да включват: „Добре организирани“ ли са всички „добри учащи“? (*Поговорете за хаоса при други учащи, които получават научни степени*). „Добри учащи“ ли са задължително всички млади хора, които са „добре организирани“? (*Поговорете за младите хора, които имат много добре подредени бюра, но изглежда не схващат нови идеи или понятия*) Какво означава „добър“ за болшинството млади хора? (*По-скоро обратното на лош, отколкото успешен?*) Означава ли това, че ако не сте добре организирани, вие сте лоши? По-какъв друг начин би могъл да бъде написан плакатът?

Седмо упражнение: Последни разсъждения (5 минути)

Дайте на участниците няколко минути да разсъждават по тази част и да решат, че определено ще опитат да направят едно от нещата тук, когато се върнат на работното си място. След няколко минути попитайте дали един или двама участника биха споделили какво възнамеряват да направят.

References

- Cowie, H., Boardman, C., Dawkins, J., & Jennifer, D. (2004). *Emotional health and well-being: A practical guide for schools*. London: Sage.
- Department for Education and Skills (DfES). (UK). (2004). *Every child matters: Change for children in schools*. Copies are available to download from <http://publications.teachernet.gov.uk/eOrderingDownload/DfES-1089-2004.pdf>
- Department of Health (DoH). (2004). *Promoting emotional health and well-being through the National Healthy School Standard*. London: HMSO.
- Goleman, D. (1996). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. London: Bloomsbury.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey, & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence*. New York: Basic Books.
http://www.unh.edu/emotional_intelligence/EIAssets/EmotionalIntelligenceProp/El1997MSWhatIsEI.pdf
- Salovey, P., & Mayer, J. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Sharpe, P. (2001). *Nurturing emotional literacy*. London: David Fulton Publishers.
- Weare, K. (2004). *Developing the emotionally literate school*. London: Paul Chapman Publishing.

Further reading and additional materials

Books and articles

- Elliot, S. N., & Gresham, F. M. (2002). *Undervisning i sosiale ferdigheter – En håndbok. Oversatt til norsk av Eyvind Lindberg*. Oslo: Kommuneforlaget
- Ertesvåg, S. K. (2003). Trening av sosial kompetanse hjå skuleelevar: Tiltak for alle elevar eller elevar med mangel på slik kompetanse. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 5-6, 282-296.
- Ertesvåg, S. K. (2003). Utvikling av sosial kompetanse. *Spesialpedagogikk*, 2(3), 32-37.
- Ingul, J. M. (2005). Skolevegning hos barn og unge. *Barn i Norge*, 27-39
- Park, J., Haddon, A., & Goodman, H. (2003). *The emotional literacy handbook: Processes, practices and resource to promote emotional literacy*. London: David Fulton Publishers.
- Weare, K., & Gray, G. (2002). What works in developing children's emotional and social competence and well-being? *DfES Research Report, 456*. London: DfES.

Incentive Plus for a wide range of materials to support, amongst other things, the development of Emotional Literacy <http://www.incentiveplus.co.uk/>

If you would like to look at some early approaches to thinking about emotional literacy try looking at quotes from Ginott Haim G. on <http://en.thinkexist.com/search/searchquotation.asp?search=&q=author%3A%20Dr.+Haim+Ginott%22>

If you would like to read more, try *Teacher and Child* (1975) Avon Books ISBN: 0380003236. (Although this book is now out of print, you can try <http://www.amazon.co.uk> where second hand copies are sometimes available)

Websites

Antidote (UK) <http://www.antidote.org.uk>

The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL)
<http://www.casel.org/home/index.php>

Committee for Children <http://www.cfchildren.org>

Department for Education and Skills (DfES) <http://www.dfes.gov.uk>

Department for Education and Skills materials including the Social and Emotional Aspects of Learning (SEAL), and Social, Emotional and Behaviour Skills (SEBS) materials (UK)
<http://www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/socialandpastoral/sebs1/seal/themes/>

Department of Health <http://www.wiredforhealth.gov.uk/>

Emotional Intelligence in Europe http://www.eq.org/EQ_Organizations/Europe/

Emotional Literacy (Spain) <http://www.emotional-literacy.com/espanol.htm>

Miss Dorothy.com (UK) <http://www.missdorothy.com/>

The Incredible Years (US) <http://www.incredibleyears.com/>

Kids EQ <http://www.kidseq.com>

National Emotional Literacy Interest Group <http://www.nelig.com>

Promoting Alternative Thinking Strategies (PATHS) (US) <http://www.channing-bete.com/positiveyouth/pages/PATHS/PATHS.html>

The School of Emotional Literacy <http://www.schoolofemotional-literacy.com>

Second Step (Denmark) Trin for Trin http://www.cesel.dk/trin_for_trin

Second Step (Germany) Faustlos <http://www.faustlos.de/>

Second Step (Iceland) Stig af stigi
http://palmholt.akureyri.is/Palmholt/stig_af_stigi.htm

Second Step (Japan) Sekando Suteppu <http://www.cfc-j.org/>

Second Step (Norway) Steg for Steg
<http://www.nasjonalforeningen.no/index.asp?topExpand=3000038&subExpand=3000042&strUrl=/applications/System/publish/view/showobject.asp?channelid=1000046>

Second Step (Sweden) StegVis <http://www.gislasonlowenborg.com/>

Second Step (UK) <http://www.cfchildren.org.uk/>

Second Step (US) <http://www.cfchildren.org/ssf/ssf/ssindex/>

UK Observatory for the Promotion of Non-Violence <http://www.ukobservatory.com/>

Emotional literacy interventions and evaluations

'Miss Dorothy.com' is a programme developed in and used across the UK with funding from the Home Office to give children the skills needed to keep safe.

Evaluations can be found at <http://www.missdorothy.com/home.asp?id=58&t=0>

'PATHS', a programme developed in the USA by Mark Greenberg and Carol Kusché, is being used extensively in the US and in the UK. It is designed to help teachers develop young people's social emotional skills.

Evaluations

Greenberg, M. T., & Kusché, C. (1998). Preventive intervention for school-aged deaf children: The PATHS curriculum. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 3, 49-63. A summary can be found at

http://www.casel.org/about_sel/pathsdesc.php

Greenberg, M. T., Kusché, C., & Mihalic, S. F. (1998). *Blueprints for violence prevention, book ten: Promoting Alternative Thinking Strategies (PATHS)*. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence.

<http://www.colorado.edu/cspv/blueprints/model/programs/PATHS.html>

http://modelprograms.samhsa.gov/template_cf.cfm?page=model&pkProgramID=24

'Second Step: A violence Prevention Curriculum' is a programme developed by the Committee for Children in Seattle, Washington. It is being used extensively in the US and Canada and in over 200 schools across the UK. Translated versions of the programme are being used in Denmark, Norway, Sweden, Germany, Slovakia, Lithuania and Japan (see web addresses above).

Evaluations

<http://www.cfchildren.org/ssf/researchf/researchdetail>

Grossman, C. D., Neckerman, H. J., Koepsell, T. D., Liu, P. Y., Ashere, K., Beland, K., Frey, K., & Rivara, F. P. (1997). Effectiveness of a violence prevention curriculum among children in elementary school: A randomized controlled trial. *Journal of the American Medical Association*, 277, 1605-1611.

http://modelprograms.samhsa.gov/template_cf.cfm?page=model&pkProgramID=38

Orpinas, P., Parcel, G. S., McAlister, A., & Frankowski, R. (1995). Violence prevention in middle schools: A pilot evaluation. *Journal of Adolescent Health*, 17, 360-371. http://www.casel.org/about_sel/secondstepdesc.php

'The Incredible Years' are effective, research-based programmes developed by Carolyn Webster-Stratton, M.S.N., M.P.H., Ph.D., Professor and Director of the Parenting Clinic at the University of Washington. They are aimed at reducing children's aggression and behaviour problems and increasing social competence at home and at school.

Evaluations

<http://www.incredibleyears.com/evaluation/evaluation-studies.htm>

http://modelprograms.samhsa.gov/template_cf.cfm?page=model&pkProgramID=29

Activities

One resource designed to support the socio-emotional development of children aged two to seven includes "A Box Full of Feelings" (2001). Developed at the Research Centre for Experiential Education, Leuven University, the activity set is built around four basic feelings: happiness, fear, anger and sadness. The aim of the Box is to help children remain or get in touch with their inner world of feelings, recognise emotions in themselves, accept them, name them and have a more differentiated awareness of them. A sequel is also available for children aged from 5- to 10-years-old entitled "A House Full of Feelings and Emotions". Published by CEGO Publishers, Leuven, Belgium, both sets are available from

<http://www.cego.ped.kuleuven.ac.be>

A Box Full of Feelings (English, 2004) distributed by Smallwood Publishing

<http://www.smallwood.co.uk>

A Box Full of Feelings (Portuguese, 2005) distributed by Estúdio Didáctico

<http://www.edimat.es/ed/estudio.html>

A Box Full of Feelings (Croatian, 2006) distributed by Golden Marketing – Tehnicka knjiga <http://www.golden-marketing.hr/golden>

Помощно средство 1: Преброяване на буквата „т”

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

✂-----

Готовите файлове са резултат на множество научни занимания, внимателно комбинирани с дългогодишния опит на експерти.

Помощно средство 2: Стадии на компетентност в развиване на уменията

Стадии на компетентност	Какво означава стадият	Какво е усещането по време на всеки стадий	Момент от упражнението	Емоционална грамотност (Емпатия)	Насилие
Несъзнателно Некомпетентен	Не знаете, че не можете да направите нещо, така че няма значение, че не можете да го направите	Спокойно	Когато Ви помолиха да преброите Т-тата Ви се стори, че е поставена ясна задача	Всички около Вас отчитат само собствените си нужди.	Конфликтите около Вас винаги се разрешават посредством насилствени методи и те Ви устройват.
Съзнателно Некомпетентен	Накарали са ви да осъзнаете какво трябва да направите, но не можете да го направите	Ставащо неспокойно	Заставането в различни ъгли може да повиши нивата на безпокойство, така както получаването на различна сума. Някои хора могат да блокират тук докато някой не посочи буквите Т.	Хората около Вас изглежда се съобразяват с другите, но Вие не разбирате защо	Хората около Вас разрешават конфликти без да стигат до насилие и Вие не можете да разберете как го правят.
Съзнателно компетентен	Знаете какво трябва да направите, но ви трябват усилия да опитате да го направите	Ставащо спокойно	Когато Ви дадоха друга възможност да броите Т-тата и се отбеляза различен брой.	Научили сте за емпатията и усилено се опитвате да мислите за другите. Хората понякога трябва да Ви напомнят	Научили сте как да разрешавате мирно един конфликт и опитвате да използвате тези методи, когато си спомните.
Несъзнателно Компетентен	Знаете какво да правите и можете да го направите без да се замисляте за това	Спокойно	Някои хора могат да стигнат направо до момента с точния брой на буквата Т. Някои ще стигнат до този момент след като им се покаже как да броят отзад напред	Вие отчитате ефекта, който действията Ви ще имат върху другите преди да направите нещо	Първата Ви мисъл, когато се изправите пред конфликт е да се опитате да разрешите нещата по мирен начин

Помощно средство 3: Поведения

Моля вижте следния списък с поведения и ги обозначете с:

А - ако смятате, че принадлежат на млад човек, който е развил добре нивата на емоционална грамотност

или

Б - ако смятате, че принадлежат на млад човек, който по-малко добре е развил нивата на емоционална грамотност

Ефективно говори за чувства		Използва стратегии на тормоз	
Използва злостен език, за да привлече вниманието		Добър слушател е	
Владее чувствата си по подходящ начин		Използва учтив език	
Винаги иска да печели спора		Изглежда постоянно въвлечен в битки	
Лъже, за да избегне последствията от действията си		Демонстрира емоционален самоконтрол	
Намира гравивни начини да се справи със страховете, подтиснатостта, гнева и тъгата		Помага на другите	
Разбира собствените си чувства и притеснения, а също и тези на другите		Много се усмихва	
Обвинява другите за техните собствени действия		Може да направи комплимент	
Безразличен е към нуждите на другите		Изпраща послания, съдържащи предимно „Аз” вместо да обвинява	

Често изглежда много ядосан		Често нахлува в личното пространство на хората	
Трябва да се владее		Лесно се сприятелява	
Може да приеме комплимент		Никога не отстъпва при спор	

Помощно средство 4: Разпознаване на млад човек, който е емоционално грамотен

Следните групи от ключови видове компетентност, съставляващи емоционалната грамотност, осигуряват отправна точка за училищата, която те да ползват при разсъждения и дискусии. За по-обстойно описание четете Уиър (Weare 2004), глава втора.

Самопознание

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
наблюдава себе си и да разпознава чувствата си
притежава речник за изразяване на чувствата си
разбира връзката между мисли, чувства и действия

Владеене на чувствата

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
владее чувствата си по подходящ начин
разбира какво стои зад дадено чувство
намери начини да се справи със страховете, подтиснатостта, гнева и тъгата

Емпатия

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
разбира чувствата и притесненията на другите
отчита различните начини, по които хората усещат нещата

Комуникация

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
говори ефективно за чувства
бъде добър слушател
да изпраща послания, съдържащи предимно „Аз” вместо да обвинява

Разрешаване на проблеми и вземане на решения

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
анализира действията си и да разбира своята компетентност
знае дали мисълта или чувството управляват решението
избира измежду възможностите за действие

Мотивиране на самия себе си

Един емоционално грамотен млад човек обикновено* трябва да може да:
насочи емоциите в услуга на дадена цел
демонстрира емоционален самоконтрол
забави чувството на удовлетворение

*Думата „обикновено” е използвана нарочно, тъй като е малко вероятно всеки един млад човек (или, всъщност, възрастен) да я схваща правилно през цялото време.

Помощно средство 5: Преподавателско моделиране: Зачитане на другите

Участник А посочва с пръст към лицето на участник **Б** и казва:
"Бих желал/а да говоря с Вас"

А прави крачка назад и без да посочва казва:
"Бих желал/а да говоря с Вас"

А кани **Б** да седне. После **А** сяда и казва:
"Бих жела/а да говоря с Вас"

Седнали на местата си, **Б** обяснява на **А** как се е чувствал/а през всичките три етапа от упражнението.

Седнали, **Б** казва на **А**:
"Моля, кажи какво мога да направя да те накарам да се чувстваш по-удобно, когато идваш в офиса ми!"

Б става, прави половин крачка към **А** и казва:
"Защо се чувстваш неудобно, когато идваш тук?"

Б се премества към **А**, поглежда го/я от високо и казва:
"Какво искаш да кажеш с това, че се чувстваш неудобно като идваш тук?"

Б се връща на мястото си. **А** обяснява на **Б** как се е чувствал/а относно всичките три части на упражнението.

Помощно средство 6: Преглед на емоционално грамотните подходи спрямо поведението в училище

		Доближава се до	Политика на Поведение	Доближава се до	
	1	2	3	4	5
А	Стара Политика на Поведение е налице		Нова Политика на Поведение е налице		Политиката на Поведение е гъвкава и отговаря на променящите се нужди на училището
Б	Политиката на Поведение не се връзва с останалите политики на училището		Политиката на Поведение се връзва с няколко училищни политики.		Политиката на Поведение се връзва с всички подходящи политики и Плана за Развитие на Училището и е променена с цел да отразява промени в други политики и законодателство
В	Директорът държи при себе си Политиката на Поведение		Има копие от Политиката на Поведение в учителската стая , в общия кабинет, а също и в кабинета на директора.		Копия от Политиката на Поведение са изложени из цялото училище. Тя съществува в електронен вариант на училищния сайт. Резюме на политиката е раздадено на всички родители на нови ученици, като е използван най-уместният език
Г	Персоналът е уверен, че трябва да има Политика на Поведение и повечето са я видели		Целият персонал осъзнава и се придържа към Политиката на Поведение		Персонал, млади хора и родители работят съвместно по непрестанното развитие на Политиката на Поведение
Д	Политиката на Поведение съдържа изчерпателен списък на видовете поведение, които се изискват от младите хора		Политиката на Поведение съдържа списък с видовете поведение, които децата трябва да следват за гладкото протичане на училищния живот		Политиката на Поведение очертава очакванията, които училището има от всички, ползващи училищния сайт.
Е	Политиката на Поведение казва на персонала какво да прави с и на невъзпитаните млади хора.		Политиката на Поведение посочва отговорностите на младите хора и на персонала а също и какво да правят с добрите и невъзпитаните млади хора		Политиката на Поведение изследва правата и задълженията на всички, включително и на младите хора, родителите и персонала. Тя установява какви подходи ще се използват да дадат на младите хора уменията да владеят себе си
Ж	Съществуват училищни правила		Правилата са на стената във фойето, в някои класни стаи и на игралната площадка.		Правата и отговорностите са дадени в списък и са видни в почти всички стаи в училището
З	Правилата не могат да бъдат толкова важни, тъй като няма никакви за възрастните на стената		Персоналът прекарва време с младите хора в разговори за правилата, значи те трябва да са важни.		Тъй като правилата важат както за възрастните така и за младите, те несъмнено са много важни
И	Училищните правила са написани на един език		Училищните правила са написани на няколко езика		Правата и отговорностите са достъпни за всеки, независимо от възраст, култура или способности
Й	Младите знаят , че има училищни правила		Младите знаят какви са училищните правила		Младите могат да предизвикат и променят училищните правила, когато е необходимо
К	Училищните правила са за младите и те им казват какво не бива да правят		Училищните правила казват на младите какво да правят		Има добре рекламирани правила и отговорности, които всеки в училището се очаква да спазва.

		Доближава се до	Подходи спрямо Поведението	Доближава се до	
	1	2	3	4	5
Л	Има списък с правила, но те са много стари и рядко се приемат или спазват		Има установен списък с 'ценности'		Възможност за младите хора, училищния персонал и родителите самите да дефинират 'ценностите'
М	Посланието е „Не бъдете лоши“		Посланието е „Бъдете добри“		Налице са специфични възможности за младите хора да помислят за промяна на собственото си поведение
Н	Цели се съгласяване с правилата		Съгласяването с правилата е важно. Истинската цел е да се спазват правилата		Задаването на въпроси обикновено се цени, дори то да води до несъгласие. Истинската цел е да се реши какво е правилно
О	Доброто поведение рядко се признава или приветства		Доброто поведение се цени из цялото училище и се приветства всеки петък		Социалната и емоционалната компетентност са ясно изразена и ценена цел от всички в училище.
П	Лошото поведение на някои ученици обикновено се наказва.		Лошото поведение се наказва систематично		Систематично се реагира на лошото поведение, по един уместен начин и възможността да размишляват се дава на всички
Р	Когато санкциите се налагат, те често са произволни, неуместни и/или неефективни		Стимули се дават от ръководството- и като награди, и като наказания. Последниците от това обикновено се прилагат от други		Стимулите за промяна се генерират от младите и се основават на разбирането им, че направеният избор носи последствия.
С	Пасивен отговор/избягване даването на отговор на проблеми, свързани с поведението		Съгласяването на младите с правилата е от първостепенно значение		Моделирането от възрастните е от първостепенно значение
Т	На младите им се 'говори' за тяхното поведение		Положителни мерки се вземат за предоставяне допълнителна подкрепа на младите, които намират за трудно спазването стандартите на дисциплината		На младите се предоставят възможности да разширят обхвата от възможности/умения, които имат, за да управляват с поведението си
У	Проблемните въпроси се избягват		Да бъдеш „мил“ е по-важно отколкото да се занимаваш с проблемите		Възможност за честна обратна връзка, дори и тя да не е „приятна“
Ф	Обвинението е най-употребяваното средство		Или само младите са отговорни, или никой не е отговорен...или има едностранна система		Всички хора в училище са отговорни за поведението си и съществуват механизми да се комуникира по този въпрос
Х	На младите им е неудобно от персонала да говорят с тях за лични неща		Младите знаят, че могат да говорят с някои от персонала, ако те имат проблем		Младите се чувстват достатъчно удобно с възрастните, за да пожелаят да споделят притеснения и чувства с тях
Ц	Родителите не се насърчават да идват в училище		Родителите са добре дошли в училище, за да дискутират поведението		Родителите са информирани за подходите, които училището ползва, за да развие социалната компетентност на тяхното дете и им се предлага обучение (където е уместно) да подпомогнат тази работа в къщи
Ч	Родителите разбират за поведението на техните младежи след инцидента		Родителите се информират, когато поведението на детето им започва да причинява безпокойство		Родителите са активни партньори в помощ на децата си да развият редица стратегии

	Доближава се до	Преподаване и моделиране на емоционалната компетентност	Доближава се до	
	1	2	3	4
	1	2	3	4
	5			
	Няма социално-емоционална учебна програма		Има скрита социално-емоционална учебна програма	Има явна учебна програма по социално-емоционални умения
Ш	Учителите не могат да намерят време да преподават социални умения		Отделни учители намират начини да преподават социални умения, разчитайки на харизматичен подход	Целият персонал е подсигурен с възможности за професионално развитие, за да нарасне съзнаването на важността на социално-емоционалното учене
Щ	Няма подходящи материали в училище, за да се подкрепи изготвянето на качествена програма по социални умения		Персоналът има достъп до или може да изготви материали, които да адаптира така, че да изнася уроци по социални умения	Подходящи материали и време са осигурени от Старшия ръководен тим, за да подкрепят персонала в изнасянето на социално-емоционална програма
АА	Изключванията обикновено идват като изненада		Програми по Пасторална подкрепа са налице за младите с лошо поведение. Някои млади считат изключванията за несправедливи	На всички млади им се преподава за социалната отговорност и те са наясно, че всяко действие има последствия. Активни сесии се организират за онези млади, посочени като имащи 'потенциално' рисково поведение
ББ	Кръгове и времето на учителя се използват за реактивно подкрепление		Преподаване на умения се осъществява в кръгове или други специфични уроци по СЕО	Възможности за развиване на емоционалната грамотност на младите са интегрирани в учебната програма
ВВ	Няма активно преподаване на социално-емоционални умения		Преподаваните умения са проектирани така, че да направят времето в клас по-лесно управляемо	Специфични умения се преподават и са моделирани така, че младите да могат да ги ползват по всяко време.
ГГ	Пред младите се излагат ограничен брой стратегии и те правят това, което винаги са правили		Младите проявяват добре уменията в клас	Младите упражняват уменията из цялото училище и извън него. По този начин те развиват редица стратегии
ДД	На младите им се 'преподава да'		Младите се насърчават да поемат отговорност за собственото си учене	Кооперативното учене и насърчаването на положително социално взаимодействие са важна част от процеса на учене.
ЕЕ	От младите се изисква да казват извинете, моля и благодаря		Персоналът може да каже извинете, моля и благодаря	Очаква се всички възрастни да представят подходящи отговори по всяко време
ЖЖ	Персоналът е винаги прав		Понякога персоналът наистина прави грешки	Персоналът може да признае, че греша и ще даде пример как да се поправят нещата.
ЗЗ	Персоналът е безразличен към детските успехи и провали		Персоналът хвали и критикува младите, когато е нужно	Персоналът хвали или критикува конструктивно въз основа на това, какво правят младите, а не на това кои са те

Преподаване и моделиране на емоционална компетентност , продължение

	1	2	3	4	5
ИИ	Младите трябва да правят каквото персоналът им казва, а не да правят каквото персоналът прави		По-голямата част от персонала обичат да водят чрез примера си.		Всички от училищния персонал съзнават техните отговорности като положителни модели за подражание и имат желанието да променят практиката си при необходимост
ЙЙ	Младите трябва да си знаят мястото		Младите приемат мястото си в всеобщото устройство на нещата		Младите се чувстват удобно, осъзнавайки, че имат разнообразни умения, които им дават възможност да играят различни роли в различни ситуации
КК	Младите имат ограничен обхват от отговори		Възрастните обикновено дават верните отговори		Възрастните обикновено задават въпроси
ЛЛ	Има само един правилен начин да се реши един проблем		Често има много начини за решаване на един проблем, но внимателните напътствия от член на персонала ще заведат младия човек до правилния начин		Често има много начини да се разрешават проблеми. Членовете на персонала изследват възможностите с младия човек, като обясняват последствията при всяка възможност. Тогава на младия човек ще се наложи да вземе решение.
ММ	Възрастните изглеждат неспособни да посочат решения		Възрастните генерират решения.		Обикновено на младите се дава възможност да генерират решения и да осъществят предпочетената възможност
НН	Има строга йерархия при училищния персонал. Често се вижда и чува на персонала да му се нарежда какво да прави.		Взаимодействията между хората от персонала обикновено установяват тяхната позиция в училищната йерархия, въпреки че младите рядко са били свидетели на разногласия.		Целият училищен персонал счита себе си за част от един екип, който споделя мнения. Уважението е очевидно във всички взаимодействия, на които младите са били свидетели
ОО	Има множество стари плакати из цялото училище, които дават съвети на младите. Тези съвети се считат за необходими.		Плакатите, даващи добри съвети се осъвременяват редовно и се вярва, че посланията помагат на младите.		Персоналът заедно с младите, редовно преглежда съдържанието на всички плакати, за да осигури това те да отразяват както културата, така и етоса на училище
ПП	Младите изглеждат не схващат посланието		Повечето млади хора изглеждат реагират положително на предложения съвет		Повечето млади хора 'притежават' посланията и ги считат за важни, защото възрастните в училището 'изживяват' съдържанието.

**Добрата
организа-
ция помага
ВЪВ
вашето
учене**